

Aan de slag met het Knooppunt Kansrijke Start

Praktische handreiking voor
gemeenten en lokale coalities

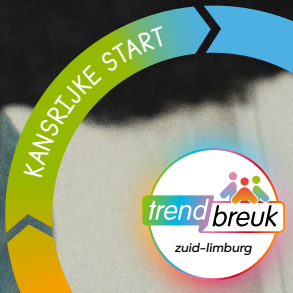

KANSRIJKE START

Inhoud

Voorwoord	3
Inleiding	4
Casussen	5
Het Knooppunt Kansrijke Start	7
Werkwijze	8
Doelgroep	9
Een eenduidige definitie van kwetsbaarheid	10
Stap 1: Toeleiding naar het Knooppunt Kansrijke Start	11
Stap 2: Het Knooppuntoverleg	13
Stap 3: Organiseren van steun en hulp	16
Stap 4: Evaluatie	17
De Knooppuntcoördinator	18
Randvoorwaarden	19
Ketensamenwerking	21
Praktijkgericht actieonderzoek	23
Bronnen	24
Meer informatie	25

Voorwoord

Voor u ligt de handreiking over het Knooppunt Kansrijke Start, een aanpak om zwangere vrouwen en gezinnen met jonge kinderen die dat nodig hebben een extra 'steuntje in de rug' te kunnen bieden. Het belang van een kansrijke start kan niet genoeg benadrukt worden. De eerste duizend dagen in het leven van een kind zijn cruciaal voor een gezonde ontwikkeling, zowel fysiek als mentaal. Wanneer (aanstaande) ouders te maken krijgen met uitdagingen op meerdere levensdomeinen, zoals gezondheid, werk, financiën of huisvesting, is het van groot belang dat zij snel en op passende wijze ondersteund worden. Hier komt het Knooppunt Kansrijke Start in beeld.

Het **Knooppunt Kansrijke Start** is een plek waar:

- Snel de juiste hulp op maat geboden wordt dankzij samenwerking tussen verschillende professionals én het gezin zelf.
- Hulpvraag en ondersteuning worden afgestemd over alle levensdomeinen.
- De zelfredzaamheid en veerkracht van gezinnen wordt versterkt.

Gemeenten, verloskundigen, jeugdgezondheidszorg, kraamzorg, maatschappelijk werk en andere (lokale) ketenpartners zijn nodig om een Knooppunt Kansrijke Start goed in te richten. Het Knooppunt Kansrijke Start zorgt voor een completer beeld van het gezin en betere afstemming tussen professionals uit het medisch domein, sociaal domein en publiek domein. Hierdoor weten professionals beter van elkaar wie welke steun of hulp biedt. Maar belangrijker nog is dat de (aanstaande) ouders zelf meepraten tijdens het Knooppuntoverleg over wat ze belangrijk vinden en wat bij hen past. We hopen dat deze handreiking gemeenten en/of professionals betrokken bij de fase Kansrijke Start inspireert en ondersteunt bij het opzetten of verder ontwikkelen van hun eigen Knooppunt Kansrijke Start. Samen zorgen we voor een kansrijke start voor elk kind en elk gezin!

De kerngroep Knooppunten Kansrijke Start Zuid-Limburg

Inleiding

Het belang van een Kansrijke Start

De eerste 1000 dagen van een kind zijn cruciaal voor een goede start en goede gezondheid op latere leeftijd. Daarom zet Zuid-Limburg in op het bevorderen van een kansrijke start voor elk kind. Speciale aandacht is er voor gezinnen die extra steun of zorg nodig hebben. Daarbij werken partijen in het medisch, sociaal en publiek domein steeds intensiever met elkaar samen.

Elk kind verdient een zo goed mogelijke start van zijn of haar leven en een optimale kans om gezond en veilig op te groeien.[1] De eerste 1000 dagen, vanaf het moment van bevruchting tot aan het tweede levensjaar, zijn daarbij cruciaal. De gezondheid voor, tijdens en na de zwangerschap is namelijk een belangrijke voorspeller van zowel fysieke als mentale problemen op latere leeftijd. Niet alleen medische gezondheidsaspecten, maar ook sociale factoren zoals armoede, huisvestingsproblematiek, werkloosheid en stress zijn voorspellers van ongunstige zwangerschapsuitkomsten [2] en hebben een ongunstige invloed op de gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen.[3]

Samenwerken aan een Kansrijke Start voor elk kind

Diverse partijen in Zuid-Limburg werken binnen Trendbreuk nauw samen om meer kinderen een kansrijke start te geven. Denk daarbij aan gemeenten, jeugdgezondheidszorg, geboortezorgprofessionals en diverse partners in het sociaal domein. Deze handreiking beschrijft het Knooppunt Kansrijke Start: een initiatief ontwikkeld vanuit de lokale coalities Kansrijke Start in de gemeenten Kerkrade, Landgraaf en Vaals om passende ondersteuning te bieden aan (aanstaande) gezinnen die in de eerste 1000 dagen een extra steuntje in de rug nodig hebben.

Regionale samenwerking

Trendbreuk Zuid-Limburg

Zuid-Limburg kampt al heel lang met een hardnekkige gezondheidsachterstand. Inwoners van deze regio leven korter en minder jaren in goede gezondheid. Vaak ontstaat de achterstand al aan het begin van het leven en wordt van generatie op generatie doorgegeven.[4]

Trendbreuk is een samenwerking van vele partijen in Zuid-Limburg. De ambitie is om in 2030 de gezondheidsachterstand van Zuid-Limburg met een kwart te hebben ingelopen ten opzichte van de rest van Nederland. Dat doen we door meer kinderen gezond en kansrijk te laten opgroeien. Het belangrijkste basisprincipe is het creëren van een doorgaande lijn van -9 maanden tot in de volwassenheid. Want ieder kind (en diens ouders) zou gedurende de levensloop gelijke kansen moeten krijgen, ongeacht waar men woont, opgroeit en werkt. De trend écht breken betekent inzetten op preventie. Interventies en aanpakken die goed werken, worden beschikbaar gemaakt voor iedereen in Zuid-Limburg.

Casussen

Voorbeelden uit de praktijk

Op de volgende pagina geven casussen met gefingeerde namen een beeld van de hulpvragen die besproken worden in het Knooppunt Kansrijke Start.

Casus 1

1. Aanleiding

Tim (19) en Esmee (19) verwachten hun eerste kindje (30 weken). De VoorZorg-jeugdverpleegkundige meldt hen aan bij de Knoop puntcoördinator, omdat zij zorgen heeft over de huisvesting.

2. Situatieschets

- **Context:** Tim werkt fulltime, Esmee heeft haar studie onderbroken en ontvangt studiefinanciering. Ze wonen tijdelijk bij een vriend; huurbaas gedooft dit nog 2 maanden. Spanningen in huis.
- **Risico's:** Geen steun vanuit familie, eerdere negatieve hulpverleningservaringen.
- **Beschermende factoren:** Pakken verantwoordelijkheid, steun van vrienden en baby-uitzet, opvang en ouderschapsverlof geregeld.

3. Knoop puntoverleg

Aanwezigen: Tim en Esmee, VoorZorg-jeugdverpleegkundige (JGZ), maatschappelijk werk en de Knoop puntcoördinator.

Plan van aanpak:

- **Maatschappelijk werk:** ondersteunt bij zoeken naar huisvesting.
- **VoorZorg:** blijft betrokken en monitort hulpbehoefte.
- **JGZ:** volgt gezin en bekijkt verlengde kraamzorg.
- **Knoop puntcoördinator:** procesregisseur.

4. Evaluatie

Voortgang wordt regelmatig geëvalueerd. Na geboorte wordt bepaald of een nieuw Knoop puntoverleg nodig is.

Casus 2

1. Aanleiding

Sophie (25), zwanger van haar eerste kind (28 weken). Ze voelt zich overweldigd en onzeker over het moederschap. De verloskundige meldt haar daarom aan bij de Knoop puntcoördinator.

2. Situatieschets

- **Context:** Sophie heeft relatieproblemen en moeite met het organiseren van haar dag en het huishouden. Stress door financiële zorgen.
- **Risico's:** Overbelasting, onzekerheid over het moederschap.
- **Beschermende factoren:** Open voor hulp.

3. Knoop puntoverleg

Aanwezigen: Sophie, jeugdverpleegkundige (JGZ), MEE, Team Jeugd, WMO, kraamzorg, verloskundige en de Knoop puntcoördinator.

Plan van aanpak:

- **Ambulante begeleiding:** helpt bij het organiseren van haar huishouden, haar financiën en het creëren van structuur in haar dagelijkse leven.
- **JGZ:** Volgt het kindje na de geboorte en biedt opvoed-ondersteuning waar nodig.
- **Knoop puntcoördinator:** procesregisseur.

4. Evaluatie

Na enkele weken wordt gekeken of Sophie zich meer in controle voelt over haar situatie en of verdere ondersteuning nodig is na de bevalling.

Casus 3

1. Aanleiding

Lisa (28) is alleenstaande moeder van Noah (6 maanden). Haar huisarts meldt haar met overbelasting bij de subregio JGZ-coördinator, die de Knoop puntcoördinator inschakelt.

2. Situatieschets

- **Context:** Lisa is een alleenstaande moeder die na het verlies van haar baan thuis zit met paniekaanvallen, worstelt met financiële onzekerheid en zich overvraagd voelt.
- **Risico's:** Overbelasting, stress, moeite met regelzaken.
- **Beschermende factoren:** Ondersteuning van haar moeder, staat open voor hulp.

3. Knoop puntoverleg

Aanwezigen: Lisa, de moeder van Lisa, MEE, Jeugdverpleegkundige (JGZ), huisarts/POH en de Knoop puntcoördinator.

Plan van aanpak:

- **MEE:** Ondersteunt Lisa bij de regelzaken.
- **Stevig Ouderschap:** Biedt een steuntje in de rug bij opvoeding en zelfvertrouwen.
- **POH:** Begeleidt Lisa bij stress en paniekaanvallen.
- **Knoop puntcoördinator:** procesregisseur.

4. Evaluatie

Na zes weken wordt geëvalueerd of Lisa zich minder overvraagd voelt en meer grip heeft. Indien nodig volgt extra ondersteuning.

KANSRIJKE START

Het Knooppunt Kansrijke Start

Passende steun organiseren voor en met het gezin

Sinds 2021 werken drie Zuid-Limburgse gemeenten aan het opzetten van een Knooppunt Kansrijke Start: Kerkrade, Landgraaf en Vaals. Dat gebeurt samen met de partners uit de lokale coalities Kansrijke Start in deze gemeenten. Inmiddels hebben bijna alle 16 gemeenten in Zuid-Limburg een Knooppunt Kansrijke Start geïmplementeerd.

Wat is een Knooppunt Kansrijke Start?

Als een professional zich zorgen maakt om een zwangere vrouw of een jong gezin kunnen zij worden aangemeld voor het Knooppunt Kansrijke Start. Het Knooppunt Kansrijke Start is een multidisciplinair casuïstiekoverleg tussen professionals én het gezin om de hulpvraag te verhelderen en afspraken te maken over de gewenste steun op maat en uitvoering daarvan. Het doel is om snel de best passende steun te organiseren. Dat gebeurt niet voor, maar samen met het gezin.

Tijdens het Knooppunt Kansrijke Start is het de bedoeling om:

- De wensen en behoeften van de zwangere vrouw of het (aanstaande) gezin helder te krijgen over alle levensdomeinen, bijvoorbeeld met behulp van Positieve Gezondheid.
- Snel de best passende hulp en ondersteuning te bespreken met het gezin en dit vervolgens te organiseren.
- De zelfredzaamheid van het gezin te verhogen.

Geïnspireerd op de Knooppunten uit het onderwijs

In Zuid-Limburg is goede ervaring opgedaan met 'knooppunten' in het primair onderwijs, waar zorg- en onderwijspartners samen overleg voeren met de zorgleerling en/of diens ouder(s)/verzorger(s). Het doel is om met alle betrokkenen 'knopen' te maken, oftewel tot gezamenlijke en concrete afspraken en besluiten te komen. Belangrijke uitgangspunten zijn dat de leerling en diens ouder(s)/verzorger(s) ook aan tafel zitten en dat zorgen in een zo vroeg mogelijk stadium besproken worden.[5]

"We hebben heel veel hulp mogen ervaren vanuit heel verschillende hoeken. En ik heb dat ook zeker tegen onze maatschappelijk werker gezegd, dat ik heel dankbaar ben voor de hulp tot op de dag van vandaag. Want het heeft ons wel een heel stuk verder gebracht, of het nou goedschiks of niet goedschiks was."

- Ervaring ouder met Knooppunt Kansrijke Start

"Door de samenwerking van de organisaties in het Knooppunt Kansrijke Start is er voor het gezin financieel meer rust en stabiliteit en is er één contactpersoon waar ouders op kunnen terugvallen als ze ondersteuning nodig hebben. Tevens is er iemand die regie houdt en contacten onderhoudt met betrokken organisaties."

- Maatschappelijk werker

"Zonder samenwerking tussen de ketenpartners was dit gezin niet in beeld gekomen bij de gemeente en hadden wij de woning niet kunnen voorzien van spullen. Nu hadden we de mogelijkheid om vanuit de Jeugdwet de veiligheid in kaart te brengen en sturing en begeleiding te geven. Waardoor ouders kunnen werken aan een gezonde relatie, wat de ontwikkeling en opvoeding van hun kind ten goede komt."

- Jeugdconsulent gemeente

Werkwijze

Stapsgewijs aan de slag

Het Knooppunt Kansrijke Start kent de volgende vier stappen:

Doelgroep

Een extra steuntje in de rug

Veel professionals krijgen in hun dagelijkse werk te maken met zwangere vrouwen en/of gezinnen met een opeenstapeling van problemen, zoals laaggeletterdheid, huisvestingsproblematiek, schulden, huiselijk geweld en middelengebruik. Deze kunnen vaak niet alleen door het medisch domein worden opgelost. Het vraagt om betrokkenheid van het sociaal en/of publiek domein. Bovendien kan een zwangerschap en de komst van een kind nieuwe hulpvragen met zich meebrengen of vragen om andere prioriteiten in de ontvangen hulp en steun.

Gezinnen in een kwetsbare situatie

In Zuid-Limburg waren er voorheen geen gezamenlijke afspraken of richtlijnen tussen het medisch, sociaal en publiek domein over de ondersteuning van zwangere vrouwen en gezinnen met jonge kinderen die een 'steuntje in de rug' nodig hebben.

Het gaat dan om gezinnen waarbij sprake is van:

- Eén of meerdere risicofactoren,
- Ontoereikende beschermende factoren.

We spreken dan over een kwetsbare situatie (zie volgende pagina). Het gaat daarbij niet alleen om medische risicofactoren, maar juist ook om sociale risicofactoren zoals schulden, stress, huiselijk geweld, middelengebruik, problemen met huisvesting, beperkte opvoedingsvaardigheden of laaggeletterdheid/onvoldoende gezondheidsvaardigheden. Beschermende factoren zijn bijvoorbeeld een stabiel gezinsklimaat, een stabiele woonsituatie, steun vanuit het sociaal netwerk en bereidheid om hulp te aanvaarden.[6,7]

Gezamenlijke taal

Een eenduidige definitie van kwetsbaarheid

Kwetsbaarheid wordt in Zuid-Limburg, conform de definitie van het Erasmus MC/Gemeente Rotterdam,[6] gezien als een disbalans tussen risicofactoren en beschermende factoren. Dit resulteert in vier gradaties van kwetsbaarheid: zelfredzaam, potentieel kwetsbaar, kwetsbaar en zeer kwetsbaar (zie volgende pagina).[6] Hoewel de focus in de Rotterdamse definitie ligt op de zwangere, interpreteren we dit in Zuid-Limburg breder en nemen we ook de partner en de fase na de zwangerschap mee.[8] Door een eenduidige definitie kunnen zorgverleners beter bepalen wie extra ondersteuning nodig heeft.

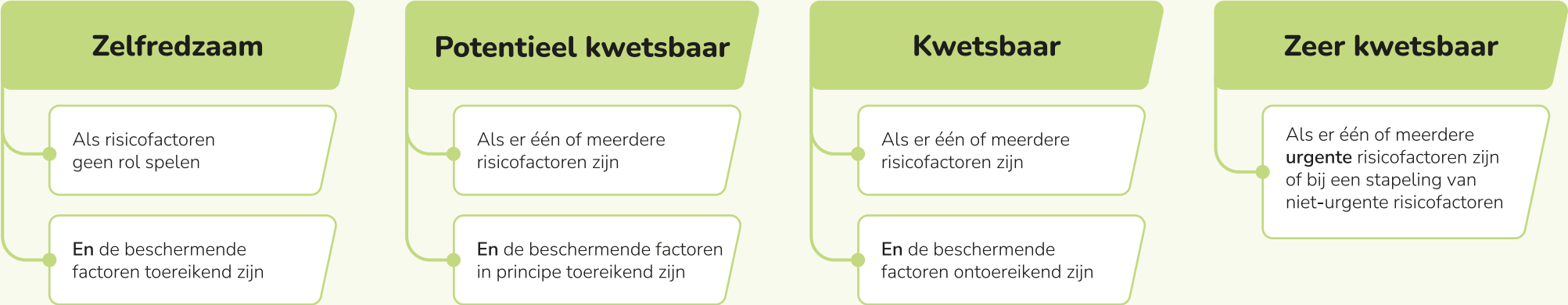

KANSRIJKE START

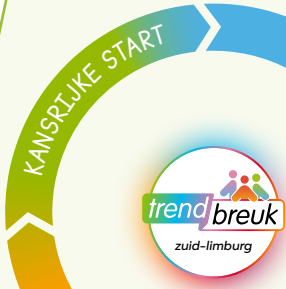

Een eenduidige definitie van kwetsbaarheid

Kwetsbaarheid wordt in Zuid-Limburg gezien als een disbalans tussen risicofactoren en beschermende factoren.
Dit resulteert in vier gradaties van kwetsbaarheid: zelfredzaam, potentieel kwetsbaar, kwetsbaar en zeer kwetsbaar.

Enkele voorbeelden

Stap 1: Toeleiding naar het Knooppunt Kansrijke Start Hoe kunnen gezinnen worden aangemeld?

Wanneer er één of meerdere risicofactoren aanwezig zijn en de beschermende factoren ontoereikend blijken, kan de signalerend professional de zwangere vrouw of het gezin bij de Knooppuntcoördinator aanmelden voor het Knooppunt Kansrijke Start.

Wie kan aanmelden?

Alle hulp- en zorgverleners met zorgen over een zwangere vrouw of een gezin met jonge kinderen kunnen een aanmelding doen voor het Knooppunt Kansrijke Start. Dit zijn professionals, zoals: huisartsen en praktijkondersteuners, verloskundigen, gynaecologen, kinderartsen, kraamverzorgenden, gemeentelijke hulpverleners, (medisch) maatschappelijk werkers en medewerkers van jeugdgezondheidszorg, GGZ-organisaties, jeugdhulp, jeugdzorg, Wmo-organisaties of van de kinder- en peuteropvang.

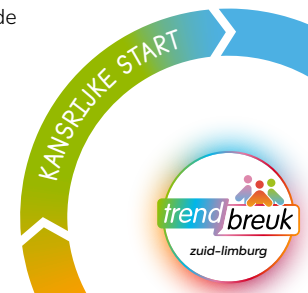
Overleggen of aanmelden?

Professionals die zorgen hebben over een zwangere vrouw of een gezin met jonge kinderen kunnen hen, na overleg en met toestemming van het gezin, aanmelden voor het Knooppunt Kansrijke Start. Bij twijfel is het mogelijk om laagdrempelig met de Knooppuntcoördinator te sparren over de mogelijkheden voor ondersteuning.

Hoe werkt het aanmelden?

Na overleg met en toestemming van het gezin vult de professional een aanmeldformulier in. Dit formulier bevat o.a. gegevens van het gezin (waaronder ook de toestemming voor aanmelding), de hulpvraag van het gezin en/of de professional, voorgeschiedenis van ingezette hulpverlening en contactgegevens van betrokken professionals. De aanmelder kan aangeven of hij/zij aanwezig wenst te zijn bij het Knooppuntoverleg.

Het aanmeldformulier wordt gestuurd naar de Knooppuntcoördinator in de betreffende gemeente. Deze verwerkt en beoordeelt de aanmelding. De Knooppuntcoördinator neemt contact op met de aanmelder om te bespreken welke andere partners betrokken moeten worden bij het Knooppunt. Daarna bepaalt de Knooppuntcoördinator, eventueel in overleg met het gezin, waar en wanneer het Knooppuntoverleg plaatsvindt. De coördinator nodigt vervolgens de professionals en het gezin uit.

Stap 1: Toeleiding naar het Knooppunt Kansrijke Start Het aanmeldformulier en mondelinge toestemming

Om het aanmelden zo eenvoudig mogelijk te maken, is er één aanmeldformulier ontwikkeld dat professionals kunnen gebruiken voor zowel het Knooppunt Kansrijke Start als het prenataal huisbezoek door Jeugdgezondheidszorg (JGZ) en het Overleg Zwangere in een Kwetsbare Situatie (OZKS; lees hierover meer op pagina 21). Het is belangrijk dat het gezin toestemming geeft voor het Knooppunt Kansrijke Start. Elke aanvraag wordt mondeling besproken met de cliënt/patiënt. Toestemming voor aanvraag en overdracht wordt mondeling gevraagd (drempelverlagend). Deze toestemming dient door de aanvrager altijd schriftelijk te worden vastgelegd in de verslaglegging. Hieronder een beknopte weergave van het aanmeldformulier.

Aanmeldformulier

Aanvraag door:

- Gegevens aanmelder: naam organisatie/praktijk; naam aanmelder (+functie); e-mailadres en telefoonnummer.

Gegevens gezin:

- Van moeder en partner: naam, geboortedatum, adres, contactgegevens, burgerlijke staat, nationaliteit, spreektaal, opleidingsniveau, hoeveelste kind.
- Van moeder: vermoedelijke bevallingsdatum, hoeveelste zwangerschap, contactgegevens huisarts.
- Gezinssamenstelling.
- Gegevens overige kinderen: naam, geboortedatum, geslacht, inwonend ja/nee, gezag bij gecertificeerde instelling ja/nee.

Betrokken hulpverlening:

- Type hulpverlening, bijv. ziekenhuis, verloskundige, JGZ (zoals VoorZorg, Stevig Ouderschap), huisarts, GGZ, schulphulpverlening, maatschappelijk werk.
- Per hulpverlener: naam, functie, e-mailadres en telefoonnummer.

(Urgente) kwetsbaarheden en beschermende factoren (aan te vinken in lijst), bijvoorbeeld:

- (Urgente) kwetsbaarheden: huiselijk geweld, verslaving, psychosociale problematiek, laaggeletterdheid, huisvestingsproblemen, financiële problemen, onbedoeld zwanger.
- Beschermende factoren: veerkracht, stabiel gezinsklimaat, steun van sociaal netwerk.

Overig:

- Omschrijving van de hulpvraag.
- Aanwezigheid professionele tolk gewenst ja/nee.
- Bevindingen prenataal huisbezoek JGZ / eerdere Knooppuntoverleggen / OZKS.

Stap 2: Het Knooppuntoverleg

Samenwerking tussen professionals én het gezin

De kracht van het Knooppunt Kansrijke Start zit in de samenwerking tussen professionals én het gezin. Hoe gaat het Knooppuntoverleg praktisch gezien in zijn werk? Welke professionals zijn erbij aanwezig, wat doet de Knooppuntcoördinator en wat wordt er van het gezin verwacht?

Samenstelling

Het Knooppunt Kansrijke Start bestaat uit:

- Vaste partners:
 - Het (aanstaande) gezin
 - De Knooppuntcoördinator
 - De jeugdverpleegkundige
 - Indien gewenst: de aanmeldend professional
- Professionals op afroep:

Afhankelijk van de specifieke hulpvraag bepalen de Knooppuntcoördinator en aanmelder welke andere professionals worden betrokken. Er kan gekozen worden voor reeds betrokken professionals, of voor experts met de benodigde specialistische kennis.

Taken Knooppuntcoördinator tijdens het overleg

De Knooppuntcoördinator heeft de volgende taken:

- Voorzitten van het Knooppuntoverleg.
- Bijhouden van acties en besluiten en deze achteraf delen met betrokken professionals én het gezin.
- Zorgen dat er indien nodig een casusregisseur wordt aangewezen.
- Zorgen dat er afspraken worden gemaakt over terugkoppeling naar betrokken professionals en het gezin.
- Evalueren hoe iedereen het Knooppuntoverleg heeft ervaren.
- Invullen van het registratieformulier voor de monitoring.

In gesprek met het gezin

Het gezin sluit rechtstreeks bij het Knooppuntoverleg aan, er is dus geen apart vooroverleg tussen de Knooppunt partners. Het gezin verduidelijkt de hulpvraag en hun behoeften en praat mee over het inzetten van steun en hulp. Aan het eind van het Knooppunt-overleg geeft het gezin akkoord op de gemaakte afspraken en moet duidelijk zijn wie het eerste aanspreekpunt is voor het gezin.

Praktische organisatie

De gemeente en vaste partners bepalen zelf of ze een vast moment inplannen voor het Knooppuntoverleg (bijv. maandelijks) of dit ad hoc organiseren als er een aanmelding is. De keuze hangt o.a. af van het aantal casussen in een gemeente en persoonlijke voorkeur van partners. Spoedcasussen worden altijd direct gepland.

Voor de locatie wordt doorgaans gekozen voor een openbare plek die goed toegankelijk is voor gezinnen. Dit kan bijvoorbeeld ook de werklocatie van één van de partners in het Knooppunt zijn.

Stap 2: Het Knooppuntoverleg

Praten met en niet over het gezin

De aanwezigheid van (aanstaande) ouders is essentieel voor het succes van het Knooppunt Kansrijke Start. Ouders hebben zelf de regie over hun situatie en moeten actief betrokken zijn bij het proces. Dit versterkt hun eigen regie en zorgt ervoor dat zij samen met professionals keuzes kunnen maken die het beste aansluiten bij hun behoeften en wensen.

Ouders die hebben deelgenomen aan een Knooppuntoverleg

“Ik kwam eigenlijk met één hulpvraag. Maar tijdens dat gesprek zijn we er toch ja daar achter gekomen dat ik toch wel wat meer ‘struggels’ dan één hulpvraag had.”

“Je kunt de oplossing niet bedenken je moet vooral luisteren naar de persoon zelf wat die eigenlijk aan hulp nodig heeft.”

Professionals betrokken bij het Knooppunt Kansrijke Start:

“Je kunt niet over mensen praten zonder mensen. Mensen weten zelf ook wel het beste wat ze zelf nodig hebben. En ik vind, wie zijn wij om dat voor hun te bepalen hè? Dus daar ben ik wel een voorstander van.”

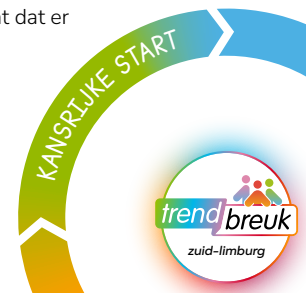
“Soms is het ook dat je gewoon aan tafel iets bedenkt, hè? Dat je samen zit en dat je denkt van ja, maar maar zo lukt het niet. Maar dan heeft iemand ineens een out-of-the-box idee van nou, als je nou misschien dan zus of zo doet. En dan, ja, dan blijkt dat een idee te zijn, wat dan ook nog werkt en ja waardoor je wel weer een stapje verder komt samen. Het is gewoon, ja, dat is wel echt van meerwaarde ja.”

Positieve Gezondheid

Gezinnen hebben een actieve rol in het Knooppunt Kansrijke Start. Zij zijn de experts van hun eigen situatie en moeten ruimte krijgen om samen met de professionals beslissingen te nemen. Het gedachtegoed van Positieve Gezondheid staat hierbij centraal: gezinnen worden niet alleen gezien in hun kwetsbaarheid, maar ook in hun kracht en mogelijkheden. Dit versterkt hun gevoel van eigenwaarde en zelfvertrouwen en bevordert positieve uitkomsten voor hun gezondheid en welzijn.

Aansluiten bij behoeften en wensen

- Bij voorkeur vindt het Knooppuntoverleg fysiek plaats, waarbij rekening wordt gehouden met de voorkeur van het gezin. Dit kan per gezin verschillen.
- Out-of-the-box denken: soms zijn er casussen met bijzondere uitdagingen waar niet altijd standaardoplossingen voor zijn. De vraag van het gezin moet centraal staan en niet het aanbod van de professionele organisatie. Dit betekent dat er flexibel wordt omgegaan met bestaande kaders en er gezocht wordt naar creatieve en innovatieve oplossingen die het gezin verder kunnen helpen.

Stap 2

Stap 2: Het Knooppuntoverleg

Checklist Knooppunt Kansrijke Start

Er is een checklist ontwikkeld ter ondersteuning van de Knooppuntcoördinator met daarin een overzicht van alle punten die aan bod moeten komen tijdens het Knooppuntoverleg. Niet alleen een handig houvast, maar het draagt ook bij aan consistentie en kwaliteit van het Knooppunt Kansrijke Start.

Vorbereiding voorafgaand aan het Knooppuntoverleg

Aanmelding

- ☐ Aanmeldformulier compleet ontvangen?

Triage

- ☐ Afwegen of het Knooppunt Kansrijke Start de juiste plek is voor het bespreken van de hulpvragen (alternatief is bijv. OZKS)
- ☐ Kan wel/ niet wachten tot volgende geplande Knooppuntoverleg (in geval van zwangerschap, neem zwangerschapsduur mee in afweging).
- ☐ Wie dient er aan te sluiten bij Knooppuntoverleg:
 - Het (aanstaande) gezin
 - De jeugdverpleegkundige
 - Indien gewenst: de anmeldend professional
 - Professionals o.b.v. expertise m.b.t. hulpvraag

Plannen Knooppuntoverleg/uitnodiging

- ☐ Moment inplannen (fysiek of digitaal) en locatie reserveren
- ☐ Gezin en professionals uitnodigen
- ☐ Aangeven dat gezin iemand mee mag nemen naar het gesprek
- ☐ Indien nodig: tolk/vertaler regelen (nooit een kind inzetten als tolk)

Het Knooppuntoverleg

- ☐ Voorstelrondje
- ☐ Aangeven hoeveel tijd er beschikbaar is voor het Knooppunt
- ☐ Hulpvra(a)g(en) gezin bespreken
- ☐ Afspreken welke ondersteuning wordt ingezet door wie
- ☐ Afspreken wie de procesregie oppakt
- ☐ Casusregie nodig? Zo ja, afspreken welke organisatie dit oppakt
- ☐ Bespreken aan wie er een terugkoppeling volgt, door wie
 - Standaard: de aanmelder
 - Gaat het om een zwangere vrouw: de aanmelder, verloskundig hoofdbehandelaar en kraamzorg organisatie
- ☐ Samenvatting van de afspraken geven
- ☐ Gezin is akkoord met afspraken en afspraken over terugkoppeling
- ☐ Vervolg Knooppunt gewenst? Zo ja, afspreken op welke termijn
- ☐ Evaluatierondje: hoe heeft iedereen het gesprek ervaren
- ☐ Actie- besluitenlijst invullen

Na afloop van het Knooppunt

- ☐ Actie- besluitenlijst delen met gezin en andere aanwezigen (indien het gaat om een zwangere vrouw ook delen met verloskundig hoofdbehandelaar) via beveiligde mail
- ☐ Registratieformulier invullen

KANSRIJKE START

Stap 3: Organiseren van steun en hulp

Passende ondersteuning op basis van behoeften gezin

Het Knooppunt Kansrijke Start organiseert de steun of hulp met de partijen die passende ondersteuning kunnen bieden. De behoeften van het gezin zijn daarin leidend. De procesregisseur houdt in de gaten of de gemaakte afspraken over het inzetten van steun of hulp worden nagekomen.

Procesregisseur

De procesregisseur speelt een cruciale rol door de benodigde hulp te coördineren. Bij het Knooppunt is dat (meestal) de Knooppuntcoördinator. Hij of zij zorgt ervoor dat, op basis van de hulpvraag en gezinssituatie, de juiste organisaties uitgenodigd worden voor het Knooppuntoverleg. Hier hoort ook bij: overzicht behouden, monitoren van de voortgang en ervoor zorgen dat afspraken nagekomen worden. De taken van de procesregisseur verschillen van die van de casusregisseur, die zich meer richt op de inhoudelijke begeleiding van het gezin. Alleen indien nodig wordt er een casusregisseur aangewezen.

Ondersteuningsmogelijkheden

Gebruik van de Basisstructuur Kansrijke Start (zie pagina 21-22), de sociale kaart en digitale zorgpaden Kansrijke Start bieden inzicht in de lokale en regionale zorg- en ondersteuningsmogelijkheden. Professionals kunnen hiermee snel doorverwijzen naar de juiste instanties, zoals opvoedondersteuning, gezinsbegeleiding of financiële hulp.

Voor Kansrijke Start zijn er digitale zorgpaden ontwikkeld per gemeente die inzetbaar zijn voor enkelvoudige problematiek. Deze gaan uit van de hulpvraag van het gezin, zoals op het gebied van huisvesting, inkomen/schulden, psychische hulpvraag, laaggeletterdheid, of beperkt sociaal netwerk. Zie: <https://zorgpadenkansrijkestart.pharos.nl/>

Registratie

Via een registratieformulier houdt de Knooppuntcoördinator bij welke ondersteuning geboden wordt. Dit helpt bij het monitoren van de voortgang en het bijsturen van het hulpaanbod. Daarnaast wordt de informatie uit het registratieformulier gebruikt om anoniem, op geaggregeerd niveau, inzicht te krijgen in het aantal Knooppuntoverleggen, aard van de hulpvragen en vervolgcacties. Gezinnen worden expliciet om toestemming gevraagd voor het gebruik van hun gegevens voor dit doeleinde.

Stap 4: Evaluatie

Samen sterker: reflectie op de ondersteuning

Een moment van reflectie is essentieel om te beoordelen of de ingezette ondersteuning effectief is. Dat gebeurt samen met het gezin en de betrokken zorg- en hulpverleners. De Knooppuntcoördinatoren reflecteren en leren ook door gezamenlijk praktijkcasussen (anoniem) te bespreken.

Op casusniveau

Het Knooppuntoverleg organiseert de ondersteuning of hulp met de partijen die passende ondersteuning kunnen bieden; in overleg met het gezin. De Knooppuntcoördinator checkt of de gemaakte afspraken worden uitgevoerd en bekijkt samen met het gezin en betrokken partijen hoe de ondersteuning verloopt en of deze passend is voor het gezin. Bij aanpassing of opschaling wordt, indien nodig, de casus opnieuw besproken in het Knooppuntoverleg.

Intervisie Knooppuntcoördinatoren

Training en intervisie zijn cruciaal om Knooppuntcoördinatoren te ondersteunen in hun complexe rol. Training helpt om hun kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen, zoals kennis van het zorglandschap, gespreksleiding en het effectief betrekken van gezinnen en professionals. Intervisie is een waardevol onderdeel van de evaluatie van de ondersteuning en biedt een structurele manier om op de eigen werkwijze te reflecteren en de aanpak te verbeteren.

De Knooppuntcoördinatoren komen één keer per kwartaal samen voor intervisie onder begeleiding van een getrainde intervisiecoach. Tijdens deze sessies worden praktijkcasussen en ervaringen besproken, waarbij de focus ligt op het gezamenlijk leren en het verbeteren van de aanpak. Dit biedt coördinatoren de mogelijkheid om vragen te stellen, dilemma's te delen en nieuwe inzichten op te doen. Intervisie versterkt niet alleen de professionele ontwikkeling van de coördinatoren. Regelmatig reflecteren en kennis uitwisselen bevordert hun professionele groei en de consistentie en kwaliteit van de ondersteuning binnen het Knooppunt Kansrijke Start.

De Knooppuntcoördinator

De spil in verbinding tussen professionals en het gezin

De Knooppuntcoördinator legt de basis voor een succesvolle samenwerking tussen het (aanstaande) gezin en professionals. Als verbindende schakel zorgt de Knooppuntcoördinator ervoor dat het gezin de juiste ondersteuning krijgt. Daarnaast is de Knooppuntcoördinator ook een sparringpartner voor professionals. Deze rol kan worden belegd bij verschillende partijen, zoals: maatschappelijk werk, gemeentelijke toegang, een jeugdhulpaanbieder of een verloskundige.

Kennis

Om gezinnen zo goed mogelijk te ondersteunen en de samenwerking tussen professionals te waarborgen heeft de Knooppuntcoördinator van het Knooppunt Kansrijke Start in beginsel kennis nodig van: de lokale sociale kaart, het voorliggend veld en de jeugdhulpverlening. Daarbij hoort ook basiskennis over de rol en taken van de geboortezorg, jeugdgezondheidszorg en volwassenen GGZ.

De Knooppuntcoördinator combineert sterke communicatie- en sociale vaardigheden met analytisch vermogen en organisatorisch inzicht.

Competenties

1. Communicatie en samenwerking:

- Sterke sociale vaardigheden en het vermogen om gelijkwaardige gesprekken te voeren met (aanstaande) ouders.
- Risico's laagdrempelig en transparant bespreken met ouders, hen actief betrekken en afspraken helder samenvatten.
- Betrokken professionals aanspreken op verantwoordelijkheden en gemaakte afspraken.

2. Analytisch vermogen:

- Breed analyseren van gezinssituaties op alle levensdomeinen.
- Helder onderscheid maken tussen feiten en meningen.
- Inschatten welke expertise nodig is bij een Knooppuntoverleg.

3. Organisatie en structuur:

- Het Knooppuntoverleg gestructureerd en bondig leiden.
- Zorgen dat er duidelijke afspraken worden gemaakt over casusregie, procesregie, terugkoppeling en verantwoordelijkheden.
- Informatie overzichtelijk en gestructureerd verwerken.

Randvoorwaarden

Praktische zaken voor een goed functionerend Knooppunt

Om het Knooppunt Kansrijke Start goed te laten functioneren, is het belangrijk om rekening te houden met onderstaande randvoorwaarden.

Lokale coalitie Kansrijke Start

De samenwerking in de lokale coalitie Kansrijke Start in de gemeente vormt de basis van het Knooppunt Kansrijke Start. Een gedeelde visie en gezamenlijke afstemming zijn nodig om tot de inrichting van een Knooppuntoverleg te komen. Een projectleider Kansrijke Start kan dit proces faciliteren en praktisch ondersteunen. Bovendien zorgt de lokale coalitie er ook voor dat professionals elkaar goed kennen en regelmatig contact hebben zodat er snel en effectief kan worden gehandeld bij nieuwe casussen.

Financiën

De gemeente heeft een mogelijke rol als financier. Zij kan partijen waar al een contractrelatie mee bestaat vragen om de rol van Knooppuntcoördinator op te pakken. Voor de aansluiting van andere professionals in het Knooppunt Kansrijke Start moet per organisatie/beroepsgroep worden besproken wat (financieel) haalbaar is. Beschikbare gelden vanuit het Rijk (bijv. GALA en IZA) kunnen ook helpen om een projectleider of andere personele inzet (tijdelijk) te financieren.

AVG

Het op correcte wijze omgaan met persoonsgegevens is essentieel. In het Knooppuntoverleg wordt alleen noodzakelijke informatie gedeeld, met expliciete toestemming van het gezin. Alle betrokkenen moeten zich houden aan de AVG. Het aanmeld-formulier en de mondelinge toestemmingsprocedure zijn juridisch getoetst en voldoen aan de AVG.

Commitment en mandaat

Voor het succes van het Knooppunt is het belangrijk dat alle betrokken professionals commitment tonen en mandaat hebben om beslissingen te nemen. Dit betekent dat zij niet alleen aanwezig moeten zijn, maar ook de bevoegdheid moeten hebben om acties te ondernemen om de noodzakelijke steun te bieden. Het mandaat zorgt ervoor dat er snel en effectief gehandeld kan worden, zonder vertraging door onduidelijke verantwoordelijkheden of hiërarchische obstakels.

Training en scholing

Professionals uit de lokale coalities Kansrijke Start zijn geschoold in het gedachtegoed van Positieve Gezondheid. Zo hanteren zij één taal richting het gezin. Verder is het belangrijk om een training aan te bieden aan de Knooppuntcoördinatoren met uitleg over het belang van Kansrijke Start, de werkwijze van het Knooppunt Kansrijke Start, de plek van het Knooppuntoverleg in de keten, de benodigde samenwerkingspartners en de rol en taken van de Knooppuntcoördinator. Deze trainingen worden georganiseerd door de projectleiders Kansrijke Start. Daarnaast wordt er door intervisie periodiek met de Knooppuntcoördinatoren gereflecteerd op de werkwijze van het Knooppunt Kansrijke Start.

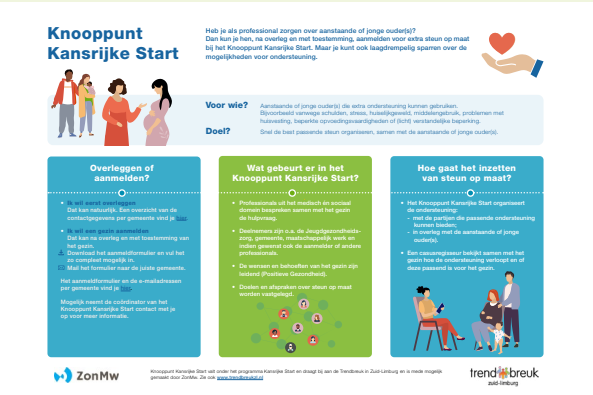

Randvoorwaarden

Communicatie rondom het Knooppunt Kansrijke Start

Om het Knooppunt Kansrijke Start breed onder de aandacht te brengen is communicatie van groot belang. Communicatiedoelen, doelgroepen en communicatiemiddelen zijn vastgelegd in een communicatieplan. Dit heeft geleid tot verschillende producten of acties voor specifieke doelgroepen. Voorbeelden van communicatie-uitingen zijn: een filmpje voor ouders, presentaties bij diverse beroepsgroepen of op (grotere) netwerkevents en het delen van nieuws en factsheets via communicatiekanalen van Trendbreuk Zuid-Limburg. Hieronder een impressie en een aantal voorbeelden.

- Filmpje voor ouders met gemeentespecifieke informatie (beschikbaar met Engelse en Arabishe ondertiteling).
- Flyer om professionals te informeren over de werkwijze van het Knooppunt Kansrijke Start.
- Factsheets met resultaten van het Knooppunt Kansrijke Start (o.b.v. registratieformulier) in 2022 en 2023.
- Nieuws en producten voor professionals gedeeld via de communicatiekanalen van Trendbreuk Zuid-Limburg: o.a. in nieuwsbrieven en weekly's.
- Rondje langs organisaties/beroepsgroepen, zoals gemeenten, verloskundigenpraktijken, huisartsen en jeugdgezondheidszorg.
- Presentaties/workshops tijdens bijeenkomsten voor gemeenten en professionals, zoals het Zuid-Limburgse netwerkevent Kansrijke Start.
- Periodieke terugkoppeling over de voortgang via de lokale coalities Kansrijke Start per gemeente.

Flyer voor professionals

Nieuwsbrief juni 2022

Knooppunten Kansrijke Start

RESULTATEN 2022

De resultaten 2022 gaan over de drie pilot gemeenten Kerkrade, Landgraaf en Vaals. In 2023 gaan ook de andere Zuid-Limburgse gemeenten aan de slag met de opstart en implementatie van een Knooppunt Kansrijke Start.

Factsheet 2022

Ketensamenwerking

De Basisstructuur Kansrijke Start Zuid-Limburg

Om de regionale samenwerking in Zuid-Limburg te versterken werken professionals uit het medisch, sociaal en publieke gezondheidsdomein samen aan een betere signalering, doorgeleiding en ondersteuning voor (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie.

Vroegsignalering en doorgeleiding

Om te weten welke (aanstaande) gezinnen zich in een (potentieel) kwetsbare situatie bevinden, is het vroegtijdig signaleren van risico's van belang. Naast verloskundigen, kraamverzorgenden en jeugdverpleegkundigen kunnen ook andere zorg- en hulpverleners hierin een rol spelen, zoals maatschappelijk werkers, huisartsen, kinderartsen, en GGZ-professionals. In 2022 zijn alle interventies, initiatieven en samenwerkingsafspraken geïntegreerd tot een regionale Basisstructuur Kansrijke Start Zuid-Limburg (zie volgende pagina). Het Knooppunt Kansrijke Start maakt onderdeel uit van deze Basisstructuur.

Overleg Zwangere in een Kwetsbare Situatie

Zwangere vrouwen met urgente kwetsbaarheden worden in Zuid-Limburg doorgeleid naar het Overleg Zwangere in een Kwetsbare Situatie (OZKS). Het OZKS is een transmuraal overleg met als doel medische en psychosociale zorg op elkaar afstemmen en een veilige situatie creëren voor moeder en kind. Naast het medisch domein (verloskunde, gynaecologie, kindergeneeskunde, psychiatrie) sluiten ook professionals uit het sociale en publieke gezondheidsdomein aan (gemeente, JGZ, kraamzorg, sociale partners betrokken bij casus).

Belangrijkste verschillen met het Knooppunt Kansrijke Start:

- Het OZKS richt zich alléén op zwangeren;
- Het is een overleg tussen professionals, de zwangere vrouw is niet erbij aanwezig;
- Veilig Thuis en de Raad van de Kinderbescherming sluiten aan bij het OZKS om (anoniem) advies te geven als er zorgen bestaan over de veiligheid van het ongeboren kind.

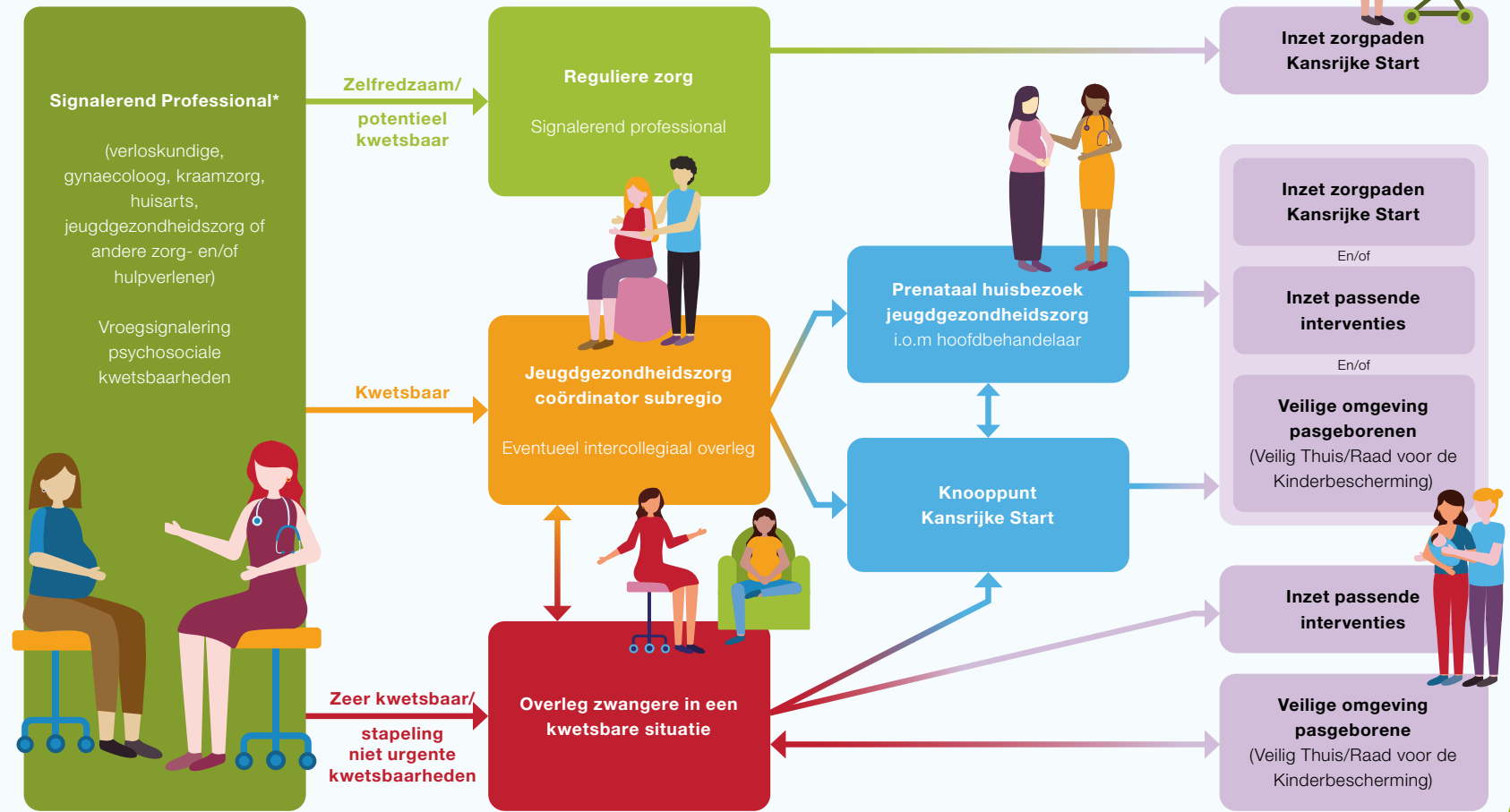
Doelen van de Basisstructuur Kansrijke Start zijn:

- Zwangere vrouwen en (aanstaande) ouders in een kwetsbare situatie beter in beeld krijgen en zo snel mogelijk doorgeleiden naar de best passende ondersteuning.
- Domeinoverstijgende samenwerking tussen professionals in de fase Kansrijke Start verbeteren door heldere en uniforme regiobrede afspraken.
- Waarborgen van gelijke toegang tot passende ondersteuning voor alle gezinnen.

Meer weten? De Basisstructuur Kansrijke Start Zuid-Limburg is elders uitgebreider beschreven.[8]

Basisstructuur Kansrijke Start Zuid-Limburg

* Bij acute onveiligheid volg de KNMG meldcode Kindermishandeling

Praktijkgericht actieonderzoek

Onderzoek om het Knooppunt (door) te ontwikkelen

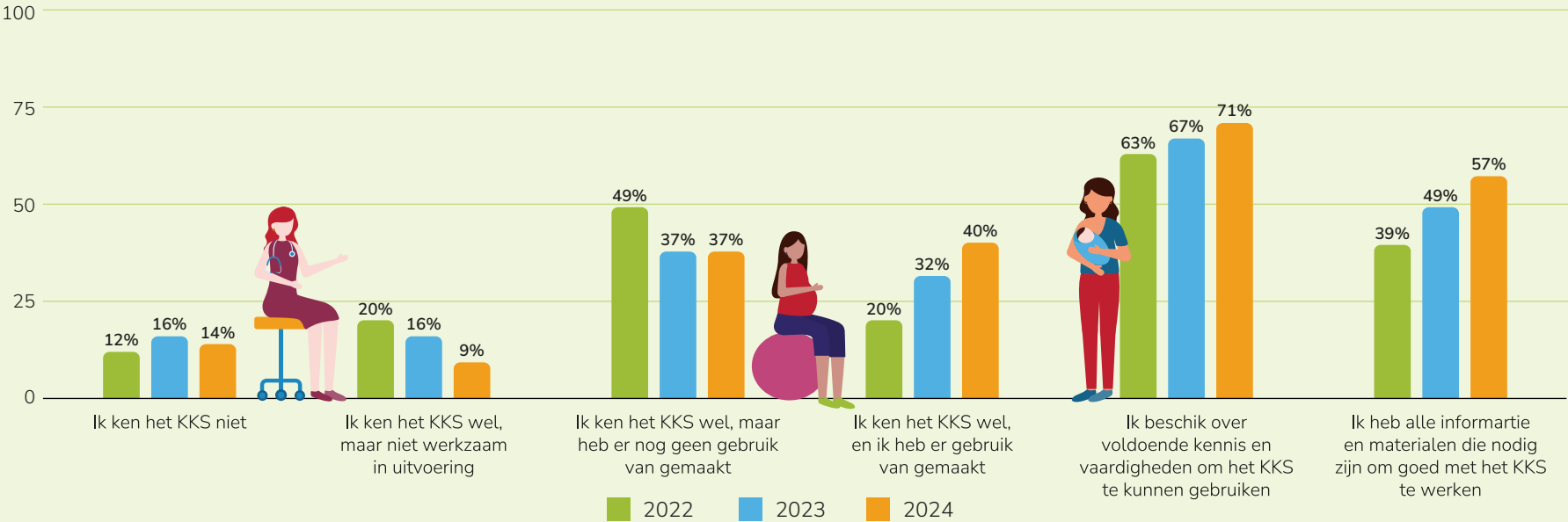
De opzet, implementatie en doorontwikkeling van het Knooppunt Kansrijke Start (KKS) is tussen 2021 en 2025 ondersteund met praktijkgericht actieonderzoek door de Academische Werkplaats Publieke Gezondheid Mosa en gefinancierd door ZonMw. Met behulp van vragenlijsten, interviews, registratieformulieren en observaties is geëvalueerd hoe het Knooppunt Kansrijke Start in drie pilotgemeenten (Landgraaf, Kerkrade en Vaals) functioneert. De tussentijdse inzichten werden gebruikt om met de lokale coalities Kansrijke Start het Knooppunt verder door te ontwikkelen.

Interviews met professionals en de doelgroep

Interviews met leden van de lokale coalities Kansrijke Start in de drie pilotgemeenten in 2021 (n=35)[9] en in 2024 (n=23). Interviews met 9 gezinnen die hebben deelgenomen aan een Knooppunt Kansrijke Start via de methodiek van de 'klantreis'.

Verloop implementatie 2021-2025

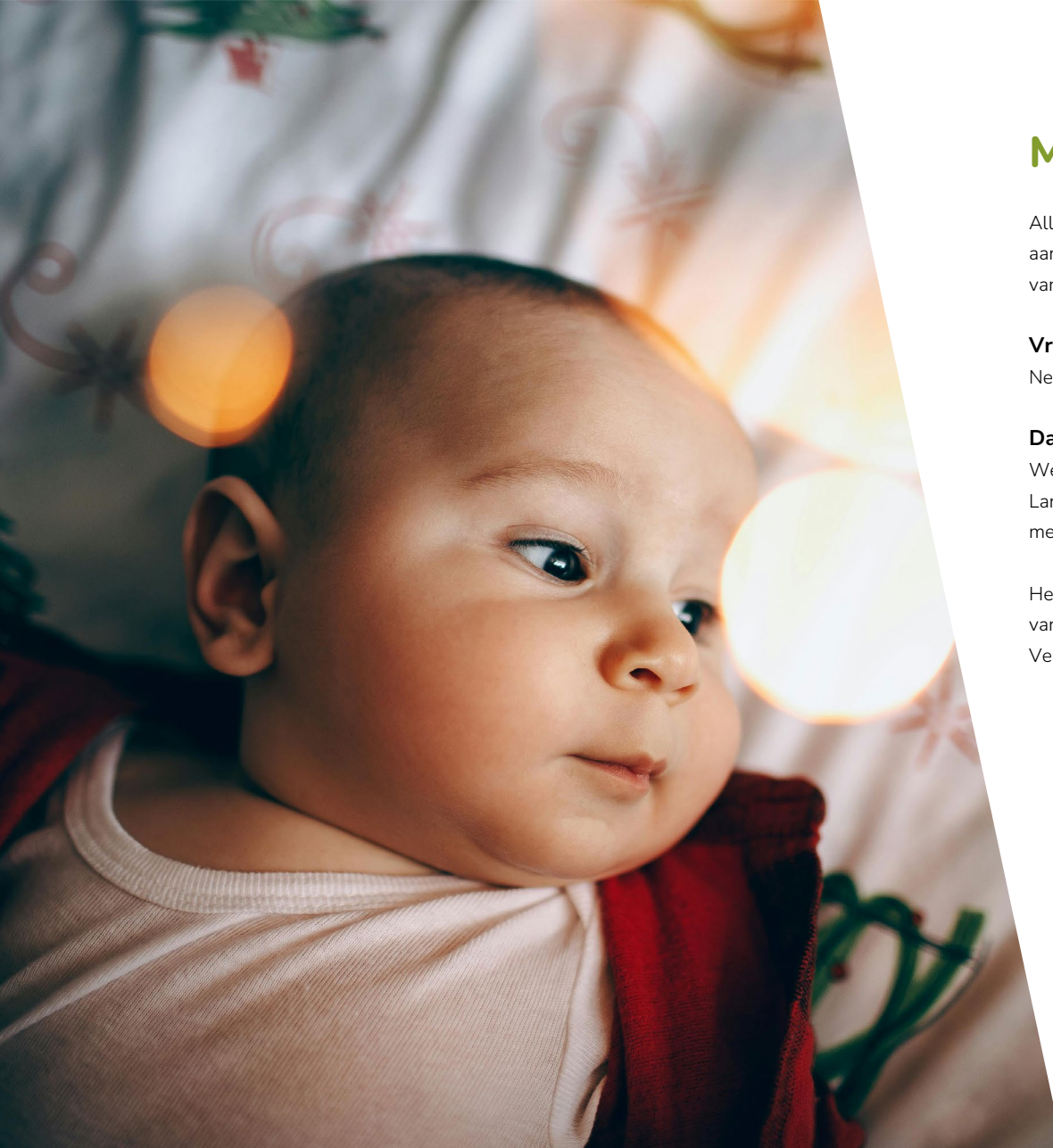
Gebaseerd op het Meetinstrument Determinanten van Innovaties (MIDI).[10] MIDI meet de factoren die het gebruik voor een innovatie beïnvloeden. Afname van vragenlijst in 2022, 2023 en 2024; bij alle professionals uit de lokale coalities Kansrijke Start en hun collega's werkzaam in de drie pilotgemeenten.

Bronnen

1. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Actieprogramma Kansrijke Start. 2018; Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
2. Vos AA, Posthumus AG, Bonsel GJ, Steegers EAP, Denktas S. Deprived neighbourhoods and adverse perinatal outcomes: a systematic review and meta-analysis. *Acta Obstet Gynecol Scand*. 2014;93(8):727-40. doi: [10.1111/aogs.12430](https://doi.org/10.1111/aogs.12430).
3. Pillas D, Marmot M, Naicker K, Goldblatt P, Morrison J, Pikhart H. Social inequalities in early childhood health and development: a European-wide systematic review. *Pediatr Res*. 2014;76(5):418-424. doi: [10.1038/pr.2014.122](https://doi.org/10.1038/pr.2014.122).
4. Jansen MWJ, Kuppens E. Op zoek naar de Limburg-factor. Wat is er bekend over de gezondheidsachterstand van Limburg ten opzichte van de rest van Nederland, welke kennis ontbreekt nog en hoe komen we tot een trendbreuk? 2015; Geleen: GGD Zuid Limburg.
5. CJG 043. Het Knooppunt op school. CJG, 2024. <https://www.cjg043.nl/het-knooppunt-op-school/>.
6. Van der Meer L, Ernst H, Blanchette L, Steegers E. Een kwetsbare zwangere, wat is dat eigenlijk? *Med Contact*. 2020.
7. Daemers D, Hendrix M, Quadvlieg L, et al. Exploring psychosocial vulnerability among Dutch pregnant women: a register study. *J Psychosom Obstet Gynaecol*. 2024;45(1):2362653. doi: [10.1080/0167482X.2024.2362653](https://doi.org/10.1080/0167482X.2024.2362653).
8. Smeets-Curvers N, Hendrix M, Daemers D, Driittij R, Levelink B, Stijnen M. Integrale domeinoverstijgende samenwerking voor zwangere vrouwen en (aanstaande) ouders in een kwetsbare situatie: Basisstructuur Kansrijke Start Zuid-Limburg. *TSG Tijdschr Gezondheidswet* (2025). doi: [10.1007/s12508-025-00458-0](https://doi.org/10.1007/s12508-025-00458-0)
9. Smeets-Curvers N, Stijnen M, Putrik P, Jansen M. Integrated health and social care for pregnant women and young families in a vulnerable situation in the Netherlands: Professionals' views on cross-sectoral collaboration. *Child Youth Serv Rev*. 2024;166:107988. doi: [10.1016/j.childyouth.2024.107988](https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107988).
10. Fleuren M, Paulussen TGWM, van Dommelen P, van Buuren S. (2012). Meetinstrument voor determinanten van innovaties (MIDI). Leiden: TNO.

Meer informatie

Alle informatie omtrent de Knooppunten Kansrijke Start, de Basisstructuur Kansrijke Start en de aanmeldroute zijn terug te vinden op de website van [Trendbreuk Zuid-Limburg](#). Bekijk ook alle partners van Kansrijke Start op de website van [Trendbreuk Zuid-Limburg](#).

Vragen?

Neem contact op met: Trendbreuk@ggdzL.nl

Dankwoord

We danken de leden van de lokale coalities Kansrijke Start in de drie pilotgemeenten (Kerkrade, Landgraaf en Vaals) voor hun bijdrage aan de ontwikkeling van het Knooppunt Kansrijke Start en hun medewerking aan het onderzoek.

Het onderzoek werd mogelijk gemaakt door financiering van ZonMw (projectnummer: 554001011), vanuit het programma Onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap; subsidieronde: Verbetering lokale praktijk bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap.

Colofon

Deze handreiking is opgesteld door de Kerngroep Knooppunten Kansrijke Start Zuid-Limburg:

- Onderzoekers GGD Zuid-Limburg
- Beleidsmedewerkers gemeenten Kerkrade, Landgraaf en Vaals
- Projectleiders Kansrijke Start Zuid-Limburg
- Jeugdartsen Jeugdgezondheidszorg Zuid-Limburg

© Trendbreuk Zuid-Limburg. Voel je vrij om de inhoud van deze publicatie te gebruiken maar vermeld daarbij wel de bron.

Mei 2025

